

TBMM İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU
HÜKÜMLÜ VE TUTUKLU HAKLARINI İNCELEME ALT KOMİSYONU

Hükümlü ve Tutuklu Haklarını İnceleme Alt Komisyonu, 8 Kasım 2019 tarihinde Diyarbakır Ceza İnfaz Kurumları Kampüsünde incelemelerde bulunmuş olup 04.02.2020 tarihli komisyon raporuna dair muhalefet şerhim aşağıdaki gibidir.

Ebrü GÜNAY

Mardin Milletvekili

16. yüzyılın ikinci yarısında cezalandırmanın amacı konusunda meydana gelen değişimle birlikte, bedene ve yaşama yönelik cezaların yerini özgürlüğün belli bir süreyle sınırlandırıldığı cezalar almıştır. Modern anlayışta, hapis cezasının temel amacı, hükümlünün ıslahı ve topluma yeniden kazandırılmasıdır.

Son dönemlerde cezaevlerinde yaşanan hak ihlalleri insan hakları örgütlerinin, sivil toplum kuruluşlarının ve hukuk örgütlerinin raporlarına yansımaktadır. Tutuklu ve hükümlülerin en fazla maruz kaldığı hak ihlalleri; mahpusların tek kişilik hücrelere konulması, süngerli oda uygulamaları, cezaevi görevlilerinin uyguladığı kötü muamele, yiyecek miktarının azlığı ve yemeklerin hijyenik olmayışı, disiplin cezalarının keyfi bir biçimde uygulanması, mektupların mahpuslara ulaştırılmaması, kalabalık koşullar, hasta mahpusların tedavi süreçlerinin aksatılması, kelepçeli muayene dayatması, ilaçlarının verilmemesi, kitap ve süreli-süresiz yayınların verilmemesi ve toplatılması, sohbet hakkı, spor ve kültürel faaliyetlerin kısıtlanması, kaloriferlerin yanmaması, anneleri ile birlikte cezaevinde kalan çocukların ihtiyaçlarının gözetilmemesi, ziyaretçilere yönelik onur kırıcı muameleler ve ziyaret hakkının engellenmesi, çıplak arama uygulamaları, mahrem alanlara kameralar konulması, havalandırma boşluklarının tel örgülerle çevrilmesi gibi kişilerin en temel haklarına ilişkin ihlallerdir.

Çok sayıda mahpus tarafından iletilen bir diğer önemli husus da can güvenliği kaygısının yoğun biçimde yaşandığına ilişkindir. Cezaevi görevlileri tarafından darp edilen ve tek kişilik hücrelere konulan mahpuslar, görevlilerin kendilerini ölümle tehdit ettiklerini ifade etmektedirler. Tutuklu ve hükümlülerin ikametgâhlarına uzak cezaevlerinde kalması ziyarete giden aileleri için ayrıca zorluğa sebep olmaktadır. Çok uzak kentlerdeki cezaevlerine görüşe giden ailelerin trafik kazası geçirmesi, maddi zorluklar yaşaması da sıkça karşılaşılan sorun alanlarındanır.

Cezaevinde yaşama koşulu bulunmayan ve infazının bir an önce durdurulması gereken birçok hasta tutsak bulunmaktadır. İnsan Hakları Derneği'nin Ekim 2019 verilerine göre, 220 bin kapasiteli Türkiye cezaevlerinde kapasitesini aşan bir şekilde yaklaşık 280 bin kişi, bunlar arasında 457'si ağır' olmak üzere 1334 hasta mahpus bulunmaktadır. Resmi olmayan ancak

çeşitli sivil toplum kuruluşlarının verilerine göre ise sadece 2019 yılında toplamda 50 hasta tutuklu/hükümlü yaşamını yitirmiştir. Bu tutsakların bağımsız bir heyet tarafından muayene edilip raporlarının hazırlanması gerekirken, Adli Tıp Kurumu tarafından raporları hazırlanmakta, çok riskli gruplara bile ‘cezaevinde kalabilir’ raporu verilmektedir. ATK ‘cezaevinde kalamaz’ raporu verse dahi, ‘kişinin toplum açısından sakınca teşkil ettiği’ gibi bahanelerle denetimli serbestlik şartlarından faydalanması engellenmektedir.

Belirtmiş olduğumuz ve neredeyse Türkiye’deki tüm cezaevlerinde kangrenleşmiş bir sorun olarak karşımıza çıkan ihlaller karşısında Komisyon kayıtsız kalmamış, Diyarbakır Cezaevi’ne bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu minvalde incelemelerde bulunulmuştur. Yapılan inceleme ve tespit aşamalarında rastgele seçilen koğuşlarda ceza infaz kurumundan yetkili ve görevliler olmaksızın şikâyet ve talepler dinlenilmiştir. Bu yöntem yapılan ziyaretlerin amacına uygunluğu bakımından yerinde olmuştur. Aşağıda da tek tek değineceğimiz hususlar birebir mahpus görüşmeleri sırasında almış olduğumuz notlar ve tespit ettiğimiz ihlallere ilişkindir. Kendi gözlemlerimiz doğrultusunda tespit ettiğimiz hususları sıralayacak olur isem;

KADIN KAPALI CEZAEVİ

A6-KOĞUŞU:

- Koğuş alt katının ışığının kapanmasının yasak olduğu,
- Koğuşta televizyon ve buzdolabının olmadığı ve idare tarafından bunların mahpusların kendi imkânları ile alınması gerektiğini bildirmesi ve kişi başı bir sandalye verildiği bunun da kırılması durumunda mahpusların kendi imkanları ile bunları kantinden alması gerektiğinin yine idare tarafından duyurulduğu,
- Kantin fiyatlarının çok yüksek ve sürekli değişken olduğu,
- İdare tarafından sürekli ‘’usturuplu giyinin’’ uyarısı yapıldığı ve kıyafet konusunda kota uygulandığı ve bunun yaşanan kış koşullarında ciddi sıkıntılar yarattığı,
- Revire gidişlerde sorunlar yaşandığı ve neredeyse 2 haftayı bulduğu
- Üzerinde gökkuşağı renklerinin olduğu resimlerin idare tarafından toplatıldığı,
- Neredeyse her cezaevinde ortak bir sorun olan su sorunu burada da mevcut. Cezaevinde bulunan 3 su kuyusunun kuruduğu ve sıcak su konusunda sıkıntılar yaşandığı,

A12-KOĞUŞU:

- Hem havalandırmada hem de ortak alan diye anılan banyo tuvalet vs. olduğu doğrudan banyo tuvalet kapısını ve yatakhaneyi görecektir şekilde içerde kamera olduğu, mahpusların tuvalette 10 dakika kaldığında personelin gelip nerde kaldınız diye kapıyı çaldığı, havalandırma kamera ile izlendiği için mahpuslar şarkı söyleyip halay çektiğinde bunun disiplin cezası gerekçesi yapıldığı,
- Keyfi aramalar olduğu ve bu aramalar esnasında koğuşların ciddi şekilde dağıtıldığı,

- Yine burada da revire gidişlerde ve hastane sevklerinde ciddi sorunlar yaşandığı ve muayene sırasında keleşceli muayene dayatıldığı,
- Kantinin çok pahalı, kalitesiz ve ihtiyacı karşılamadığı, temizlik malzemeleri, toz şeker, vileda gibi temel gereksinim eşyalarının çoğu zaman kantinden tedarik edilemediği,
- Kitaplarda 10 adet bulundurma kotası olduğu fakat mahpusların kendi aralarında değiştirmelerine izin verilmediği, Adalet bakanlığının oluşturulduğu kitap listesinde olmasına rağmen ‘‘Elik Şafak’’ın Mahrem isimli kitabı öncesinde verilmesine rağmen tekrar toplatıldığı, Kürt kelimesinin geçtiği kitapların verilmediği, Yılmaz Odabaşı’nın kitapları ve Gültan Kışanak’ın cezaevinde yazdığı ‘‘Siyasetin Mor Rengi’’ kitabının verilmediği ayrıca Yeni Yaşam Ve Evrensel gazetelerinin de yasaklı olmamasına rağmen idare tarafından kendilerine verilmediği,
- Mektupların karalanarak ve çok geç verildiği dilekçe yazılıp talep edildiği zaman da çoğunlukla fotokopilerinin verildiği,
- Kıyafette kota sınırlaması olduğu için kış koşullarında kıyafetlerin yıkandığı zaman kuruması zaman aldığından mahpusların ciddi zorluklar yaşadığı patik vb. kışlık çorapların kullanımının yasaklandığı,
- 4.5 yaşında annesi ile beraber kalan Dilda isimli çocuk için idare tarafından iaaşe verilmediği sadece günlük 1 yumurta, haftalık; 1kg süt, 4 cici bebe paketi, 1 konserve sarma, 1 tane ton balık konservesi, ve 1 muz verilmektedir. Fakat bu yaşta bir çocuğun beslenmesi için elbette ki bunlar yeterli değildir. Ayrıca Dilda için oyuncak diye sadece bir tane bowling seti verildiği, boyama kalemlerinin verilmediği ve kreşe alınmadığı,

B9- KOĞUŞU:

- Oda ve havalandırmada kamera olduğu,
- Görevli cezaevi memurlarları ile mahpusların sorunlar yaşadığı, buna örnek olarak da cezaevinden muska ile çıkan bir mahpusa dönüşte muska takmanın yasak olduğu söylendiği ve itiraz edince de kendisine 3 günlük disiplin cezası verildiği, Memurlarla iletişim kuramıyoruz bizimle sürekli emir vaki konuşuyorlar.
- Koğuş çıkışlarında yapılan aramaların tacize varan bir boyuta olduğu,
- Kişi başı bir sandalye verildiği bunun da kırılması durumunda mahpusların kendi imkânları ile bunları kantinden alması gerektiğinin yine idare tarafından duyurulduğu,
- Yine burada da kışlık kıyafetlerin engellenmesi ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Uygulanan kotadan kaynaklı kış şartlarında yıkanan çamaşırlar kurumadığı için giyecek bir şey bulunamadığı ve tayt, baskılı tişört, kapri gibi kıyafetlerin kullanımının yasak olduğu,
- Kantinin çok pahalı olduğu,

B11-KOĞUŞU:

- Sevkle yeni gelen mahpuslara çıplak arama dayatıldığı,
- Tüm girişimlere rağmen yaşam alanındaki kameraların kapatılmadığı ve banyoyu görece şekilde ayarlandığı,

- Yemeklerin az geldiği ve yenilemeyecek derecede kötü olduğu, defalarca bu yemeklerden mahpusların zehirlendiği ve içerisinde cam, saç ve taş çıktığı, mide ve böbrek sorunu olan mahpusların bu yemeklerden kötü şekilde etkilendiği,
- TRT 2 ve Halk TV gibi kanalların tüm taleplere rağmen açılmadığı, radyoların olduğu fakat frekansların çekmediği ayrıca Yeni Yaşam gazetesinin verilmediği,
- Havalandırma kamera ile izlendiği için şarkı söyleyip halay çeken mahpuslara propaganda gerekçesi ile tutanaklar tutulup disiplin cezaları verildiği,
- Kıyafet kotasının kış şartlarında mahpusları mağdur ettiği,
- Yaptığımız görüşmelerde gazeteci Kibriye Evren'e kitap yazmak için defter verilmediği ve ailesinin yolladığı defterlere de izin verilmediği, röportajlarında yazılan soruların engellendiği,
- Sportif faaliyet ve kurs haklarının engellendiği,
- 22 yıldır tutuklu olan hasta mahpus **Semire Direkçi** 3 ay önce geçirdiği bağırsak ameliyatı sonucunda geçirmiş ve bağırsaklar dışarda torba takılı halde duruyor, Bağırsak ameliyatı sonrası doktorun önerdiği diyet için gerekli yemekler gelmedi ve doktorun verdiği diyeti uygulayamadı. Yine bağırsaklar dışarda olduğu için torba, eldiven ve maske gibi ameliyat sonrası ihtiyaçları idare tarafından değil de koğuştaki mahpusalar tarafından karşılandı, ayrıca Semire Direkçi geçirdiği ameliyata rağmen kelepçe ile hastaneye götürüldü.
- 2 günde bir saat sıcak su verildiği ve bu suyun yıkanmak için yeterli sıcaklıkta olmadığı,

DİYARBAKIR ÇOCUK CEZAEVİ

Zemin kat 3. Ünite 3 (B3):

- Odaların içeriden izlendiği,
- Havalandırmanın günde bir saat yapıldığı, çocuk mahpusların koğuş dışındaki havalandırmaya götürüldüğü ve yaşam alanlarının sürekli kamera ile izlendiği,
- Çocuklara yasak olmasına rağmen kelepçe takıldığı ve bu kelepçelerin bileklerini incittiği,
- Pencerelerde korkuluklar dışında ayrıca tel örgüler olduğu ve bunun da odayı karanlık bir hale getirdiği,

Zemin kat B5:

- Yemeklerin kötü olduğu,
- Kaloriferlerin akşam yanmadığı,
- Kıyafet kotasının olduğu,
- Yapılan incelemede banyonun fiziki yapısının kötü ve özellikler çocuklar için çok rutubetli olduğu,

DİYARBAKIR D TİPİ CEZAEVİ

I-3-3 oda

- Evrensel ve Yeni Yaşam gazetelerinin verilmediği, Alattin Şener'in ve M. Foucault'un kitaplarının verilmediği,

- Sıcak suyun 2 günde bir 15-20 dakika verildiği ancak üst katlara ve sondaki odalara sıcak suyun çıkmadığı,
- Yemeklerin kalitesiz ve sağlıksız olduğu,
- Kantinden alınan radyoların 3 ay sonra idare tarafından frekansın güçlü çektiği bahanesiyle toplatıldığı,
- Çoğunlukla spor ve kültürel faaliyetlerle ilgili yastada tanınan hakların kullandırılmadığı ve mahpusların mesleki kurslara çıkartılmadığı,
- Haftalık 10 saat olan sohbet hakkının 1 saat olarak kısıtlandığı,

F-2-2 KOĞUŞU:

- Diğer koğuşlarda olduğu gibi burada da sıcak suyun ciddi bir problem olduğu,

H-3-3 ODA:

- Görüşme yaptığımız 56 yaşında'ki hasta tutsak **Zeki Bektaş** 9 Ekim'de açık kalp ameliyatı geçirmiş, ziyaretten 2 gün önce felç geçirmişti. Kıpırdayamaz ve konuşamaz durumdaydı ihtiyaçları koğuş arkadaşı tarafından karşılanmaktaydı. Hastaneye nakli sağlanmalı ve infaz erteleme işlemleri yapılmalı.

Not: Diyarbakır Cezaevi'ne yapılan ziyaret sonrası ağır hasta mahpus Zeki Bektaş'ın durumu tüm komisyon üyeleri tarafından gözlemlenmişti. İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu ve Sivil Toplum Kuruluşlarının da girişimiyle Zeki Bektaş 21 Kasım 2019 tarihinde tahliye edilmiştir.

B BLOK 1 KISIM 1 ODA:

- Hastane sevklerinin yapılmadığı,
- Sıcak suyun yetersiz olduğu, Günde yarım saat aktığı ve 10 dakikadan sonra soğuduğu,
- Kelepçeli muayene dayatmasının olduğu, mahpusların kampus içerisinde bile görevli ve jandarma nezaretinde muayene edildiği ve doktor çıkarın demesine rağmen kelepçenin çıkarılmadığı ayrıca Adliye'ye gidişlerde çift kelepçe uygulamasının dayatıldığı,

Not; ayrıca eşler için yasalarca verilen mahrem oda kullanım hakkı odanın fiziki koşullarından kaynaklı kullanılamaz durumdadır.

Bu bağlamda önerilerimiz;

1- Öncelikle 8 Kasım 2019 da yapılan bir ziyaretin raporunun 90 gün sonra tartışılıyor olması komisyonun saygınlığına gölge düşürmektedir. Bu durum ziyaret ettiğimiz kurumlarda da bizim konuya ciddiyetle yaklaşmadığımız algısı oluşturacağı muhakkaktır. Bizim raporları hemen görüşmemiz ve sonrasında ziyaret ettiğimiz

kurumlara tekrar gidip önerilerimizin dikkate alınıp alınmadığını kontrol etmemiz gerekir.

2- Görüşmelerde öne çıkan sorunlardan biri sağlık olarak tespit edilmiştir. Sağlık herkes için vazgeçilemez insan hakkıdır. Özgürlüğünden yoksun mahpuslar için sağlık hakkı daha dikkatli takip edilmesi gerekir. Mahpusların yasalarca tanınan sağlık haklarından yararlanabilmesi için görevli hekim sayısı artırılmalı, dış hekimi eksikliğine ilişkin sorunlar giderilmeli, tedavileri eksiksiz bir biçimde tamamlanmalı ve ilaçları zamanında temin edilmelidir. Raporun giriş bölümünde kurumda aile hekimi ve dış hekimi bulunduğu belirtilmiştir. Hastane sevklerinin geç yapılması da pek çok Türkiye hapisanesinde olduğu gibi Diyarbakır bakımından da öne çıkan bir sorun haline gelmiştir. Avrupa Cezaevi Kurallarının 39. maddesi ve devamında tüm mahpusların ayrımcılığa maruz kalmadan ülkedeki tüm sağlık hizmetlerine erişimlerinin sağlanması gerektiğini detaylı şekilde belirtmektedir. Türk Tabipleri Birliği mahpusların kelepçeli olarak muayene edilmemesi gerektiğini defaten belirtmektedir. Raporda tespit edilen sağlık sorunlarının çözümü amacıyla personel artırımına gidilmesi önerilmektedir. Bu öneri hayata geçirilmesi halinde sorunların bir kısmına çözüm sağlayacaktır. Kelepçeli muayeneye çözüm olarak da Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetim, Dış Koruma, Hükümlü ve Tutukluların Sevk ve Nakilleri ile Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi Hakkında Protokolün gereği gibi uygulanması önerilmiştir. Bu çözüm önerisinin de isabetli olduğunu düşünüyoruz. Ancak; buradaki asıl yetki hekime bırakılmış olduğundan Sağlık Bakanlığı ve Tabipler Odası ile ortaklaşarak bu tavsiyeler doğrultusunda bir genelge hazırlanıp tüm hekimlere gönderilmesini; uyulmaması durumunda yaptırımların açıkça belirlenmesinin uygun olduğunu düşünüyoruz.

3- Tüm mahpuslar ve özellikle de anneleriyle kalan çocukların beslenme sorunları da dile getirilen ciddi problemlerden biridir. Raporda sorunun çözümü için iaşenin artırılması önerilmektedir. Komisyonun raporun ilgili bölümlerini ilgili Adalet Bakanlığına gönderip uygulanmasının sağlanması takip edilmelidir.

4- Sigara içilmeyen koşulların azlığı ve mahpusların bu yöndeki şikayeti tespit edilmiştir. Sigara içilmeyen koşulların artırılması da hapisane idaresi tarafından kolaylıkla uygulanabilecek bir çözümdür.

5- Hastaneye sevklerde yaşanan sorunların giderilmesi ve kelepçeli muayene dayatmasının önlenmesi, hasta mahpusların muayene ve tedavilerinin özenli mahremiyete saygı gösterir bir şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

6- Mahpuslar toplumsal hayattan izole edilmemelidir. Bu insanlar eninde sonunda dışarı çıkacaklar ve toplumsal hayatın bir parçası olacaklardır. Bu sebeple sosyal-kültürel faaliyet ve ortak alandan faydalanma haklarının temini için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

7- Havalandırma alanlarının üzerine konulan tel örgüler kaldırılmalı ve tecrit durumuna son verilmelidir. Ortak havalandırmanın yetersizliği, yapımı yeni tamamlanan bir hapisane için makul bulunamayacak bir fiziki sınırlılıktır. Çocukların havalandırmadan bir saat faydalanması, ağırlaştırılmış müebbet hükümlülerinin tutulma şartlarını akla getirmektedir. Her üniteye ait bir ortak alan olması ve çocukların buradan birere saat faydalanması çocuk adalet sisteminin teorik olarak benimsediği “iyileştirme” faaliyetleriyle bağdaşmamaktadır. Öte yandan Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin BM (Havana) Kuralları’na göre (madde 47) “Her çocuğun eğlenebilmesi ve beden eğitimi yapabilmesi amacıyla kendisine tanınan zaman içinde, hava şartlarının müsait olduğu zamanlarda açık havada serbestçe oynayabilmesi için gerektiği kadar zamana sahip olma hakkı vardır. Bu faaliyetler için gerekli mekan, tesis ve araç sağlanır.” Kurumda sunulan bir saatlik havalandırma hakkının çocuğun temel ihtiyaçlarını ve üstün yararını gözetmediği aşıkardır. Koşullardaki aydınlatmanın yetersiz olması da çocuğun yalnızca barınma şartlarını değil sağlık şartlarını da olumsuz anlamda etkilemektedir. Hapishane idarelerinin mahpusların barındırılmasına ilişkin yeterli hijyen, aydınlatma, ısınma, havalandırmayı sağlama yükümlülüğü yasa gereğidir. Çocuklar, ısınma sorununa da değinmişlerdir. Bu soruna da yasal yükümlülükler olarak benzer şekilde yaklaşılabilir. Çocukların yeterli beslenme olanaklarına sahip olması, raporda anneleriyle tutulan çocuklar üzerinden açıklanmış olsa da genel anlamda bir reaksiyon alınması gerektiği düşünülmektedir.

8- Çocuk hapishanesinden edinilen bilgilerin diğer mahpuslardan farklı olarak af düzenlemelerine ilişkin olmasının önemi fark edilmelidir. Suç işlediği iddiasıyla yargılaması devam eden ya da tamamlanan pek çok çocuk, af düzenlemelerinden büyük beklenti içindedirler. Bu düzenleme ihtimalinin basına yansıdığı ilk günden itibaren çocuklar, dosyalarının bir an evvel kesinleşmesinin kendileri yararına olacağını düşünerek savunma haklarından vazgeçmekte, suçu üstlenme eğiliminde olmaktadır. Bu durumun elbette ki çocuk mahpus nüfusunu artırması söz konusudur fakat bunun dışında geçmiş seçim dönemlerinden beri affın konuşuluyor olması, affın kapsamı hakkında bilgi sahibi olunmaması, çocuk mahpusların içinde buldukları duygu

durumunu ağırlaştırmaktadır. Bu, devlete güven ve çocuğun iyilik halinin her boyutta korunması noktalarında ciddi eksiklikler doğurmaktadır.

9- Mahpusların şikâyet ve başvuru hakları engellenemez, dilekçe ve taleplerinin ilgili yerlere ulaşması sağlanmalıdır. Bunu engelleyen personelle ilgili de yasal işlemler derhal başlatılmalıdır.

10- Mahrem alanlara konulan kameralar kaldırılmalı ve bu konuda gereği yapılmalıdır. Kadın mahpusların tuvalet ve banyo ihtiyaçlarının karşılanmasında mahremiyet ilkesinin ihlal edilmesi yoğun bir şikâyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Raporda çözüm önerisi olarak kameraların banyo ve tuvaleti görmeyecek şekilde yönlendirilmesi getirilmiştir. Yukarıdaki pek çok çözüm önerisi gibi bu da hapishane idaresinin kolayca çözüme kavuşturabileceği bir sorundur.

11- Fahiş kantin fiyatları denetlenmeli ve mahpusların ihtiyaçlarına uygun düzenlemeler yapılmalıdır. Görüş sürelerinin tam olarak kullandırılmaması yönündeki iddiaların da hapishane idaresine yapılacak uyarı ile çözülebileceği belirtilmektedir.

12- Keyfi ziyaret saatlerinin kısaltılmasının önüne geçilmeli ve mahpusların görüş hakkı kısıtlanmamalıdır. Yasaklı olmayan yayın ve kitapların mahpuslara ulaşmasına yönelik engellemeler kaldırılmalıdır. Kitap yasağı da yine pek çok hapishanede olduğu gibi karşımıza Diyarbakır bakımından da çıkmaktadır. Avrupa Cezaevi Kurallarının 24.4 maddesi mahpusların hakkında yasaklama kararı olmayan tüm süreli ve süresiz yayınlara erişiminin sağlanması gerektiğini belirtmektedir. Raporda bu husus mevzuat ve AYM kararları çerçevesinde irdelenmiş ve sonuç olarak hapishane idaresinin denetim yetkisini kullanırken kişilerin ifade özgürlüğünü engellememesi gerektiği yönündeki hapishane idaresine hatırlatma yapılmasına karar verilmiştir. Görüş sürelerinin tam olarak kullandırılmaması yönündeki iddiaların da hapishane idaresine yapılacak uyarı ile çözülebileceği belirtilmektedir.

13- Koğuşların basılması, dağıtılması ve bu esnada mahpuslara yönelik kötü muamele, kaba dayak, çıplak arama, hakaret, tecrit ve benzeri uygulamalara derhal son verilmelidir.

14- Diyarbakır Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nun 2019 senesinde tamamlandığı ve mahpus kabulüne başladığı bilinmektedir. Kapasite sorununun yaşanmamasının sebebi, kurumun yeni olmasıyla ilişkilendirilebilir. Bunun yanı sıra diğer illerdeki çocuk hapishanelerinde -özellikle Diyarbakır çocuk hapishanesi

açılmadan önce tutuklanan- çocukların ailelerinin Diyarbakır ve çevresinde yaşamaları şartıyla ve çocukların talepleriyle bu kuruma sevklerinin gerçekleşmesi konusunda bilgilendirme ve çalışmalar yapılması önerilmektedir.

15- Çocuklara kelepçe, zincir vb. aletlerin takılması yasaktır. Bu, yalnızca hastane sevki ile ilişkili olmayıp çocuk adalet sisteminde korunması gereken genel kuraldır. İstisnası çocuğun kaçması, kendisine ya da başkasına zarar vermesi olarak sayılmışsa da güvenlik görevlilerinin bu konuda inisiyatiflerini hak ihlali yaratarak kullanılması endişesi doğmaktadır.

16- Kadın mahpuslardan gelen ve personelin mahpusların giyimine müdahale edilmesi yönündeki şikâyet için herhangi bir inceleme yapılmamıştır. Özellikle kadın mahpusların yaşadığı başat sorunların pek çoğu hapisane personelinin toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda fikir sahibi olmamasından kaynaklanmaktadır kanaatindeyiz. Dolayısıyla raporda sunulan çözüm önerilerinden biri de gerekirse ilgili bakanlık ile iletişim halinde personelin toplumsal cinsiyet konusunda eğitilmesi olmalıydı.

17- İkincil bir ceza yöntemine dönüşen disiplin cezalarının verilmesinde keyfiyete son verilmeli ve özellikle tahliyesi yaklaşanların tahliyelerini engelleyici biçimde kullanılmamalıdır.

18- Hijyene ilişkin sorunlar giderilmeli ve su sorunu sürekli olarak dile getirilmiştir. Sıcak suyun kısıtlı olarak sağlanması Avrupa Cezaevi Kurallarının 19.4 maddesinin yerine getirilmediğini göstermektedir. Maddeye göre; genel hijyenin sağlanması için her mahpusun, iklime uygun sıcaklıkta ve mümkünse her gün, değilse haftada en az iki kez (veya gerekiyorsa daha sık olarak) banyo veya duş yapabilmesi için uygun tesisler sağlanmalıdır. Raporda sorunun çözümü için düzenleme yapılması gerektiğine dair bir öneri getirilmiştir. Sıcak suyun yeterli miktarda sağlanmamasının altyapı sorunundan kaynaklanmadığı da tespit edilmiş olduğundan aslında bu sorun yalnızca kurum idaresinin uygulama değişikliği ile kolayca çözümlenebilecektir. Bu önerinin somut ve yazılı olarak kurum idaresinde sorumlu kişilere yapılması gerekmektedir.

19- Hapishanelerde hasta mahpusların hayatını kaybetmemesi için gerekli önlemler alınmalı ve buna dair yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Komisyon olarak bu konunun Adalet Bakanlığı'nın gündemine alınması için herkes üzerine düşeni yapmalıdır.

20- Cezaevinde kapasitenin çok üzerinde mahpus bulunmakta olup bu koşullar mahpusların yaşam standartlarını ciddi şekilde düşürmekte ve birçok hastalığı

beraberinde getirmektedir. Yeni Ceza İnfaz Kurumları açmak bu durumun çözümüne çok uzak bir yaklaşımdır. Bunun için mevcut ceza yasaları yeniden ele alınmalı ve bu bağlamda düşünce ve ifade hürriyetine ilişkin engellerin ortadan kaldırılmasına ilişkin çalışmalar yapılmalıdır,

21- 0-6 yaş aralığında çocuğu olan kadınların infazlarının ertelenmesine yönelik mevzuat çalışmalarının yapılması, çocuk cezaevlerinin kapatılarak çocukların sağlıklı gelişimi için başka formüller üretilmesi, şeklindeki önerilerimiz dikkate alınmalı ve gereğinin yapılması için harekete geçilmelidir. Bunun yanında cezaevlerinde anneleriyle birlikte cezaevinde kalan çocukların yeterli ve sağlıklı beslenebilmesi için gerekli gıda malzemeleri temin edilmelidir. Annesiyle kalan çocukların dışarıya giriş çıkışında zaman kısıtı olması, çocuğa gelişimine uygun materyallerin sağlanmaması ve hatta ayrı yatağın da sağlanmaması çocukların adeta mahpus muamelesi görmesine yol açmaktadır. Avrupa Cezaevi Kurallarının 36. maddesi küçük çocukların mahpusla birlikte kalabileceğini ancak cezaevinde bu çocuklara mahpus gibi muamele edilmemesi gerektiğini belirtmektedir. Raporda sunulan çözüm önerileri arasında 0-6 yaş arası çocuklar için ayrıca bir madde bulunmaması dikkat çekmiştir. Çocukların gelişimine uygun tedbirlerin alınması için kurumun fiziki koşullarının ve hapisane personelinin uygulamalarının denetlenmesi gerekmektedir kanaatindeyiz.

22- Çocuk hapisanesinden edinilen bilgilerin diğer mahpuslardan farklı olarak af düzenlemelerine ilişkin olmasının önemi fark edilmelidir. Suç işlediği iddiasıyla yargılanması devam eden ya da tamamlanan pek çok çocuk, af düzenlemelerinden büyük beklenti içindedirler. Bu düzenleme ihtimalinin basına yansıdığı ilk günden itibaren çocuklar, dosyalarının bir an evvel kesinleşmesinin kendileri yararına olacağını düşünerek savunma haklarından vazgeçmekte, suçu üstlenme eğiliminde olmaktadır. Bu durumun elbette ki çocuk mahpus nüfusunu artırması söz konusudur fakat bunun dışında geçmiş seçim dönemlerinden beri affın konuşuluyor olması, affın kapsamı hakkında bilgi sahibi olunmaması, çocuk mahpusların içinde buldukları duygu durumunu ağırlaştırmaktadır. Bu, devlete güven ve çocuğun iyilik halinin her boyutta korunması noktalarında ciddi eksiklikler doğurmaktadır.

23- Kapalı kurumların sivil denetime açılmamasının insan hakları bağlamında en endişe verici yanlarından biri, işkence ve kötü muamele iddialarının kapsamlı araştırılmıyor olmasıdır. Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, hapisane ziyaretlerini yaparken bu sorumluluğun insan hakları bağlamındaki önemini hazırladığı raporlarda ortaya koymalıdır. Raporda ziyaret edilen üç kurumdan kadın hapisanesi,

giyim tercihlerine müdahale edilerek, çocuk hapisanesi ise infaz koruma memurlarının doğrudan müdahalelerine değinerek kötü muamele iddiası gündeme getirmiştir. Bu iddialar karşısında rapordan aynen aktarımla “isim zikredilememekle birlikte kimi infaz ve koruma memurlarının, hükümlü ve tutuklulara insan onuruyla bağdaşmayacak ve kişilik haklarını ihlal edecek şekilde hitap ettiği iddiaları varit olduğundan, bu iddiaların araştırılması ve bu şekilde tavır sergileyen personel var ise haklarında gerekli takibatın yapılması gerekmektedir.” ifadeleri yer almaktadır. Bu iddiaların araştırılmasındaki temel hareketin hapisane idaresinden beklenmemesi gerekmektedir, aksi takdirde bağımsız ve tarafsız bir sonuç alınamayacağı infaz kurumlarındaki hak ihlali iddialarındaki cezasızlık tablolarıyla eşleşmektedir. Yetkisi gereği MİHİK’in, gerekli araştırmanın yapılması ve sorumluların tespiti için bu tatbikatın gerçekleşmesi için temel hareket noktasında rol alması gerekmektedir. “isim zikredilememekle” ifadesi bile, tatbikatın tamamıyla hapisane idaresine bırakılmaması gerektiğini ortaya koymaya yetmektedir. Sivil denetime kapalı ve belli kurumların denetimine ise - önceden haber verilmek şartıyla- açık olan kapalı kurumlarda bu suçun tatbikatının hapisane idarelerine bırakılması, maddi gerçeğin açığa çıkması konusunda bir hata olacaktır.

Raporda da belirtilen ve pek çok sorunun temel kaynağı olan mesele kapasite artırımındır. 10 kişilik kapasiteyle inşa edilen bir odada 16 kişinin kalıyor oluşu hak ihlallerine zemin hazırlamamalıdır. Avrupa Cezaevi Kuralları olarak anılan ve raporda da ilgili mevzuat olarak sayılan metnin 18. maddesi mahpusların barınma koşullarını düzenlemekle kalmayıp “Ulusal mevzuat, bu asgari gerekliliklerin cezaevlerinin kalabalık olması gerekçe gösterilerek ihlal edilmemesinin temini için mekanizmalar sağlamalıdır.” diyerek kapasite fazlalığının insani koşulların sağlanmasını engellememesi gerektiği açıkça belirtilmiştir. Kurumda her ne kadar artırılmış kapasite 423 olarak belirtilmişse de 04.11.2019 tarihi itibarıyla 128 kişinin kalıyor oluşu kalabalıklaşmanın diğer pek çok hapishaneye göre daha az olduğunu göstermektedir ve bu olumlu bir uygulamadır.

Meclis İnsan Hakları Komisyonunun geçmişteki raporlarına nazaran söz konusu raporun tek tek sorunları tespit edip çözüm önerileri sunması isabetli bir gelişmedir. Çözüm önerilerinin pek çoğu hapisane idaresine yapılmıştır ve kendilerinin doğrudan inisiyatifıyla çözülebilecek niteliktedir. Dolayısıyla bu raporun Diyarbakır Hapisanesi idaresinde yetkili kişilere gönderilmesi, yazılı ve somut önerilerin derhal dikkate alınmasının sağlanması gerekmektedir. Komisyonun gerekirse belli bir süre sonra yine

hapishane idaresi ve mahpuslarla görüşme yaparak sorunların çözümlenip çözülmediğini denetlemesi beklenmektedir. Rapordaki bazı isabetli çözüm önerileri ise bakanlıklarla iletişim kurmayı gerektirmektedir. Komisyonun raporun bu kısımlarını da ilgililerini derhal iletmesi beklenmektedir. **12.02.2020**